

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 143 (1).** 1922. a.

Sisu: 1. Riigikoguhuone pidulik awamine ja Riigikogu 8. istungjärgu awatuks kuulutamine. — 2. Wabadussõjas langenute mälestamine. — 3. Terwitused.

Riigikogu koosolek 12. septembril 1922. a. kell 12 p.

Kokku on tulnud 76 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees
J. Kukk.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits.**

Juhatuse lauas: abiesimees **K. Wirma**,
abiesimees **A. Kerem**, abisekretäär **J. Bergman**,
abisekretäär **W. Pezold.**

Walitsuse loosis: Riigiwanem **K. Päts**,
Riigikohtu esimees **K. Parts**, Soome riigipäewa
president **K. Kallio**, Poola seimi esitaja
M. Kamenezky, Leedu maapäewa liige dr. **K. Jokantas**,
Läti asutawa kogu abiesimees **Petrewicz**,
rahaminister **G. Westel**, siseminister **K. Einbund**,
töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, haridusminister
H. Bauer, sõjaminister **J. Soots**, põllutööminister
B. Rostfeldt.

Wälisesitajate loosis: diplomaatiline korpus
pea täies koosseisus.

Koosolek algab kell 12.15 min.

1. Riigikogu Juhataja **J. Kukk:**
VIII istung- Lugupeetud Riigikogu liik-
järku ja riigikoguhuone med!
pidulik awamine. Lubage, et ma awades
Riigikogu uut istungjärku
Riigikogu uues hoones,

Teie pilku üürikeseks ajaks tagasi juhin selle lühikese, aga sündmusterikka tee peale, mis Eesti parlamendi arenemine ajutisest maanõukogust kunni Riigikoguni läbi on käinud.

Meie kõige uuemas ajaloo seisawad 1. juuli 1917, mil Eesti ajutine maanõukogu maa omawalitsuse enda kätte wõttis, 23. aprill 1919, mil Eesti Asutaw Kogu, kui maa täieõigusline peremees, kokku astus, ja 4. jaanuar 1921, mil esimene Eesti parlament oma tegewust algas, kui tulitähised, mis ära märgiwad seda arenemisteed, mida mööda oma aja wõimsate ja wägewate poolt surmale määratud orjarahwas uuesti on üles tõusnud iseseiswale riiklisele elule.

5 aasta jooksul on teostunud unistused, mis warem ainult laulikute igatsustes arga wäljendust leidsid: Eesti on saanud iseseiswaks, rippumatuks ajaloorahwaks.

Üürike küll aja poolest, kuid raske sündmustest on see arenemiskäik olnud.

Ilmasõja löökide all pidi kokku wari-sema suur Wene monarhia, enne kui wõimalik oli jäädawalt kõrwaldada Baltimaalt feodaalaja jäänuseid, mis käputäie suurmaaomanikkude kätte oli koondanud kogu wõimu, jättes maa pärisrahwastele ainult piiratud walla omawalitsuse.

Kõik katsed senniste wõimupidajatega wabatahtliku kokkuleppe teel elanikkude enamuse huwidele maaasjade juhtimises wähegi wäärilist tähelpanu nõutada, olid asjatud. Ei Wene duumas, ei ka otsekohestes läbirääkimistes rüütelkonna esitajatega ei suudetud meil mingisugusele mõistlikule kokkuleppele jõuda. Isegi meie kõige mõõdukamate olluste poolt ettepanud pariteedi printsiip ei leidnud sealtpoolt wastukõla. Tunti ennast liiga kindlalt wõimu otsas istuwat, et seda kellegiga jagada. Kuid keda jumalad karistada tahawad, seda lööwad nad kõige pealt pimedusega! Ja just poliitilise pimedusega olid löödud meie sennised maa wõimupidajad, kes tuges ühelt poolt Wene tsaari ja Wene kasakanuudi peale, teiselt poolt salaja plaanisid septsesid maa äraandmiseks Saksa Wilhelmile. See meie maa ajaloo warem mõnegi korra õnnestanud poliitiline sahkerdus äpardus aga seekord täiesti ja sai saatusliseks kogu mõisnikuseisusele.

Wene rewolutsiooni saawutusena astus 1. juulil 1917 Eesti ajutine maanõukogu ajaloolises Toompea lossi Walges saalis kokku, et esimest korda maa asju elanikkude suure enamuse huwide seisukohast korraldama ja juhtima hakata. Meie poliitiliselt wähewilunud ja walitsemise asjadest senni eemalhoitud tegelastel ei olnud see mitte kerge ülesanne. Kuid kogemuste puudulikkusest pidi üle aitama wäsimata töö ja elaw waimustus oma

rahwa tulewiku kindlustamiseks, mis meie ajutise maanõukogu liikmete suurt enamust kindlasti täitis.

Ajutise maanõukogu partei-poliitiline, koosseis on aina kirju. Sotsiaaldemokraadid-enamlased — 5 ja vähemlased — 9 — kokku 14 kohta, sotsialistid-rewolutsionäärid — 8 kohta, sotsialistline töögrupp trudowikud — 4 kohta, radikaal-sotsialistid — 7 kohta, radikaal-demokraadid — 4 kohta, rahwaerakond — 7 kohta, talurahwa liit — 13 kohta, 3 erapooletut, 1 sakslane ja 1 rootslane.

Kõik need parteilised rühmitused ja grupid on tekkinud osalt tsaariaegsete põrandaaluste organisatsioonide agitatsiooni tööwiljana, osalt iseseiswalt pärast Wene rewolutsiooni, kuna ainsama warem legaliseeritud erakonnana ainult rahwaerakond esineda wõis.

Maanõukogus ühinewad siiski kõik nõndanimetatud parempoolsed rühmitused demokraatlikeks blokiks, milles 24 liiget ja pahempoolsed rühmitused — sotsialistlikeks blokiks, milles 34 liiget. Mõõduandwa osa kisuwad wiimaks esialgu enda kätte Wenemaalt tagasitulnud haritlased, kellel kodumaa oludest ainult teoreetiline ja tugewa parteipoliitilise wärwiklaasi läbi nüanseeritud aimdus. Kodumaa tegelased jääwad nagu teisele plaanile. Maanõukogu esimeseks esimeheks saab praegune proletkuldi tegelane Artur Wallner, kellest, kui teda tol ajal mitte poliitiliste suuroside peale ei oleks pandud, praegu meilgi wäga tubli kooliõpetaja, isegi ehk haridusnõunik oleks saanud, nagu teda Wene ajutise walitsuse ajal rahwakoolide direktori kohale siin soowitigi seada.

Maanõukogu tegeliku töö juures tekib aga warsti kriis ja poliitiline ümbergrupppeerimine. Kodumaa tegelased, oma jõudusid ära tundes, ei taha enese üle Wenest tulnud juhtisid kauem tunnustada ja ennast meile wõõraste sihtide kättesaamiseks ära kasutada lasta. Sotsialistline blokk laguneb, kuna radikaal-sotsialistid praeguseks tööerakonnaks muutuwad ja ühtlasi maanõukogu keskrühmaks saawad, enesesse sulatades ka nõndanimetatud trudowikkude grupi.

Tekkinud kriisi järele muutub ka maanõukogu presiidium ja Wallneri asemele astub Strandman.

Waatamata lühikese aja peale, mil maanõukogu takistamata töötada wõis ja waatamata ka nõunikkuide poliitiliste ja

administratiiwsete kogemuste puudulikuse peale, ei ole maanõukogu korraldaw töö siiski mitte wäikse tähtsusega.

Maanõukogu kodukord, mis esimeseks maanõukogu tööks oli, saab aluseks pärastiste Asutawa Kogu ja Riigikogu kodukordadele. Talurahwa walla omawalitsus seatakse kõikseisulise walla omawalitsuse alusele. Täiesti uuesti korraldatakse maakonna omawalitsus. Haridussüsteem wõetakse rewideerimisele ja emakeelne õpetus pannakse koolides maksma. Ja terve rida muid tegelikka kawatsusi ja töid on maanõukogu komisjonides arutada.

Kuid Wene rewolutsiooni süwenemine, kelle peategelasteks siingi Wene madrused ja soldatid, sundis ajutist maanõukogu warsti oma rahulikku ülesehitamise tööd katkestama. Enamlaste fraksioon, kes enne oma kuldsuude — Sihwerite, Kingisseppade, Ikmelite ja teiste läbi kommunistlist missjonitööd niihästi maapäewa liigete kui ka masside hulgas teha püüdis, oli aegapidi kohalikus Wene soldatite-madruste ja tööliste nõukogus omale enamuse nõutanud ja kokkukõlas pöördeda, mida Peeterburis Kshessinskaia paleest Lenin juhtis, walmines ka Eestis enamline pööre. Ei aidanud siin ka mitte Eesti rahwusliste wäeosade moodustamine. Esiteks oli seks aeg liiga lühike, et mitmekümnest Wenemaa nurgast kokkukogutud sõduritest ja ohwitseridest ühtlast rahwuslist wäge luua, teiseks oli Wene soldatite ja madruste ülekaal meie maal tol ajal liigagi suur. Ette nähes werewalamise asjatust, kuid ühtlasi ära tundes, et wägiwalla wõim ometigi kauaks ei wõi kesta, astub ajutine maanõukogu 15. now. 1917 kokku, et ½ tundi enne Wene madruste ja soldatite lossi ette ilmumist wastu wõtta kuulsat maanõukogu resolutsiooni, milles ta ennast kõrgemaks wõimuks maal kuulutab, wõimu ajutise käsutamise wanematekogu ja maa-walitsuse kätte annab ja üldise Asutawa Kogu walimised ära määrab. Iseenesest mõista puudus sellel koosolekul enamlaste rühm, sest tema oligi see peastaap, kes Wene sõdurid ja madrused nõndanimetatud Eesti „kontrrewolutsioonilise maanõukogu“ laialiajamiseks mobiliseeris ja nende lossiplatsile toomist korraldas. Enamlaste arwele tuleb kanda ka see huligaanline rahwasaadikute peksmine, millega „uus wõim“ oma ametisse astumise sisse juhatas.

15. nowembri aktiga lahutab ennast Eesti õigusliselt jäädawalt rewolutsiooni keerudesse hukkuwast Wenemaast, et alata oma iseseiswat riiklist elu.

Järgneb sündmusterikas aeg 1917 nowembri lõpust kuni 11. nowembrini 1918, mil maanõukogu koos käia ega oma wõimu otsekohe awaldada ei saanud. 15. nowembrist kuni 23. weebruarini 1918 kestab Wene madruste ja soldatite abil enamlaste wägiwald. Siis lühike wabanemine enne Saksa okkupatsiooni, iseseiswuse manifesti wäliakuulutamise ja ajutise walitsuse moodustamisega. Siis warjatud, kuid äge wõitlus elu ja surma peale okkupantidega ja Balti hertsogiriigi loojatega. Sisuliselt samasuguste wõtetega, nagu enamlastedki, püüawad meie mõisnikud ja nende kaasajooksikud oma kadunud wõimu uuesti üles unitada, ennast seaduslikuks maaesituseks wälja kuulutades.

Alles ajutise walitsuse poolt organiseeritud wallawanemate protest nõndanimetatud Riia „Landeswerratil“ annab wõõrastele tunda, et siin asjad kaugeltki mitte nii korras ei ole, kui seda rüütelkonna esitajad nendele ette kujutanud. Eesti wallawanem oli selle protestiga näidanud, et tema mitte enam see orjaegne Jüri wõi Peeter ei ole, kes härra soowisid silmist wälja luges ja kes isegi pärast wiisakusõpetust talli juures härra käele suud andis. Niisugusena oli teda aga meie sennine aadel, sama nagu kogu maaelanikka, endale ikka ette kujutanud, keda ainult need neetud haritlased üles ässitada. Ka siin järgneb wallawanemate protestile Eesti haritlaste tagakiusamine, kes ajutise walitsuse liigetega eesotsas wangilaagrisse weetakse ehk põranda alla sunnitakse põgenema. Kuid rahwa otsust ei muuda kõik need abinõud. Sakamaa alla — ei iialgi. Kõik, kes teisiti tahtsid, olid rahwa äraandjad ja peawad seda häbiplikki igawesti kandma.

Kuigi hertsogiriiklased ühes okkupantidega näo teewad, nagu oleks nende wõim kaljukindel, on siiski kõikidel rahwas usk, et ega see ometigi nii ei jää! Seda usku kinnitas eriti meie esimeste liitlaste — Suur-Britannia, Prantsusmaa ja Itaalia moraalne toetus, kes tunnistasid Eesti ajutist maanõukogu de facto suwerräänseks wõimuks, kõikidelt mõisnikkude sepitsustelt igasuguse õiguslise aluse ära wõtab.

Eesti rahwas usk, et wõim ja wägiwald õiguse eest kord taganeb ja tema ei pettunud mitte.

Verduni all ja Somme kallastel langes ajaloo kohtuotsus ja ta langes õigluse ning rahwaste enesemääramise õiguse kasuks. Nagu mõni kuu warem Wene riik, nii langeb ka Saksa monarhia oma sisemiste wastolude all, et maad anda uutele, rahwawabaduse ja õigluse põhimõtetele.

Eesti ühes teiste rõhutatud rahwastega leiab selles oma iseseiswuse wõitluseks uut jõudu ja tuge.

Ajutine walitsus astub 11. now. 1918 uuesti awalikult tegewusesse. Maanõukogu kokkutulek määratakse 20. nowembriks kindlaks. Kindral Seckendorf istub küll weel lossis, kuid tema „käsin“ ja „keelan“ on oma jõu kaotanud. Pateetilis kõnes püüab tema ajutise walitsuse liikmeid, kadunud J. Poska't, F. Peterson'i ja J. Kukk'e oma heasoowlikkusesse Eesti rahwa wastu uskuma panna. Ta pakub nüüd kooperatsiooni. Kuid liiga selget keelt olid tõsiasiad rääkinud, et neid miskisugused ilusad sõnad oleks unustama panna suutnud. Ei sakslastelt ega ka wenelastelt olnud tol korral eestlastel mingit head loota. See oli kõigile selge ja warsti tõendasid seda suurtükid ja püssid Narwa all. Põgeneja okkupant püüdis omalt poolt kõik teha, et Eesti enesekaitset paraliseerida. Sellest kõnlewad merdeheitetud püssid, suurtükilukud ja äraweetud warustus.

Algab kõige heroilisem ajajärk Eesti wabaduswõitlustes. Naroowa tagant sissetungiwate Wene wägede wastu ei ole noorel Eesti riigil saata muud, kui käputäis kooliõpilasi ja ohwitseri. Neilgi puuduwad tarwilikud sõjariistad ja warustus. Riigikassas on kõigest paarsada tuhat marka. Kuid mis teha? Kas alla heita. Ei iialgi! Parema auga surra wabaduses, kui häbis orjuses elada. Nii otsustasid rahwa paremad pojad ja algas Taaweti ning Koljati wõitlus, kus Eesti warsti omale sügawat poolehoidu ja ka ainelist abi leidis niihästi oma wennasrahwalt soomlastelt, kui ka läänepoolsetelt sõpradelt — inglastelt.

Olgu see abi ka siinkohal tänuga meelde tuletatud.

Wabadussõja käik on alles kõigil elawalt meeles, nii et siin seda kirjeldada ei tarwitse.

23. aprillil 1919 a., mil maanõukogu otsuse põhjal Eesti Asutaw Kogu kokku astus, wõis wägede ülemjuhataja rahwasitajatele teatada, et Eesti territoorium on waenlastest waba! See oli juubeli-

sõnum, mille väärilist teist raske oleks leida! Tänu selle eest meie wahwadele sõduritele ja nende osawatele juhtidele. Kogu rahwa hiigla jõupingutus ja meie lugupeetud liitlaste aineline ja moraalne toetus oli wilja kannud.

2. Wabadussõjas langenute mälestamine.

Austuses mälestame siin neid, kes oma kõige kallima wara, oma elu ja terwise on pidanud ses heitluses wabadusele ohwriks tooma, nende kangelaste mälestus kesku põlwest põlweni. Panen ette nende mälestust püstitõusmisega austada. (Riigikogu liikmed ja külalised mälestawad wabadussõjas langenuid püstitõusmisega.)

Asutaw Kogu, kelle walimised küll suurtükide mürina saatel läbi wiidud, on oma poliitilise näo poolest juba palju selgejoonelisem, kui ajutine maanõukogu. Kaks sündmusterikast aastat on rahwa poliitilist arenemist kiirel sammul edasi wiinud. Teatakse juba kindlasti, mis eest wõideldud, mis kätte saada tahetakse.

Sajakahekümnest Asutawa Kogu liikmest on 7 — sotsiaal-rewolutsionääri, 41 — sotsiaaldemokraati, 30 — tööerakondlast, 25 — rahwaerakondlast, 5 — kristlik-rahwaerakondlast, 8 — maaliitlast, 3 — Saksa erakondlast, 1 — wene-lane.

Kadunud on kommunistid, samuti wäheseks jäänud sotsiaal-rewolutsionäärid. Kõikide nende erakondade ja rühmituste seisukoht on Eesti tulewiku kohta kindel ja selge. Eesti peab jääma iseseiswaks, rippumatuks demokraatliseks wabariigiks. Seda dokumenteeriwad kõik saadikud oma allkirjadega iseseiswuse ja rippumatuse deklaratsioonil, ainult üks jääb „erapooletuks“ — wene-lane —, ja 3 Saksa erakonna meest puuduwad allakirjutamise koosolekult. Kuid mõne päewa pärast kirjutawad nemadki alla!

Sellega on ühine pind koostõötamiseks leitud. Eesti riigi ehitustöö wõib algada.

Põhiseadus ja maaseadus, need on nurgakiwiks ja wundamendiks Eesti riigile. Ühe kui teise alusjooned on ette dikteeritud meie minewikust, meie sotsiaalsetest wahekordadest, ja meie soowist kindlustada waba arenemist wabale, kultuurilisele demokraatiale.

Üldine, otsekohene ja proportsionaalne walimisõigus ja referendum kindlustab kõikidele rahwakihtidele õiglase huwide

kaitse. Rahwa enese hariduslisest tasapinnast, oma huwidest arusaamisest ja eneseorganiseerimisest oleneb selle õiguse teostamine, mitte millegist ega kellegist muust. Eesti rahwas on oma sisemises elus seatud ise oma õnnese-paks.

Maaseadus kaotas meilt aastasadasiid kestnud sotsiaalse ülekohtu. Maa on tema endise peremehe, Eesti põllumehe kätte, tagasi läinud ja Eesti, kui põllumajanduslise riigi tulewik on sellega kindlustatud. Meie ei tarwitse enam mures olla oma rahwaarwu juurdekaswu pärast, ei ka karta, et meie maapinna ja maapõue rikused ja warad rahwa kahjuks ära saaks tarwitatud elementide poolt, kes ennast siin ainult teiste maade eelpostidena on tundnud ja nendena siin tegutsenud.

Kuid mitte üksi põllutöö ei ole iseseiswas Eestis uuele õiguslisele alusele seatud, waid ka teised kutsed on wabanenud nendest kitsendustest, mis kuuluwus wõõra riigi külge peale paneb. Eesti tööstus ja Eesti kaubandus on wõinud tekkida ja wõiwad kosuda ainult iseseiswas Eestis. Ja kui meie hiljutistel näitustel niihästi pealinnas, kui ka maakondades tunnistajaks oleme wõinud olla sellest edust, mis kõigil meie majandusaladel kindlasti märgata, kui meie oma linnades ja maal näeme igalpool ülesehitamist ja kohendamist, siis peame ütleva — rahwa elujõud on ärrganud — Eesti riigihoone alused ja seinad on kindlalt kaswamas ja tugew-nemas.

Asutawa Kogu ajal tuli Eesti rahwal tööd teha „mõök ühes, lubi teises käes“ sõna otsekoheses mõttes.

Kuigi maa waenlastest Asutawa Kogu kokkuastumise päewal puhas oli, tuli siiski kunni lõpuliku rahuni weel paljudegi noorte kodanikkude werega meie riigi alusmüüre pühitseda.

Samal ajal, kui suurtükid alles Narwa all ja Wõru piiril paukusid ja heitluse lõppu weel kaugeltki näha ei olnud, asus Asutaw Kogu 1919 aasta suwel praegupühitsetawa parlamendihoone ehitamisele. Ei olnud aega ruumi ega kohta pikalt walida, samuti ka suuri plaanisid ja wõistlusprojektsid walmistada. Uue hoone ehitamise peale sundis mõtlema kõige kiiremas korras ruumide kitsikus, milles Asutawal Kogul töötada tuli, ja praeguse hoone kohal wedelenud wanad wangihoone waremed, mille ärakoristamine juba liht ilutunde pärast tarwilik oli. Mõne

kuu jooksul pidi uus koosolekusaal wana-de waremete asemele kerkima ja sellega oleks parlamendi ajutine hoone walmis olnud, kunni kord rahulikumatel aegadel alalise hoone ehitamisele rohkem wälja-paistwamal kohal asuda oleks wõidud.

Kuid töö algamisega tõusid uued plaanid ja kawatsused, mille tagajärjeks praegune riigikoguhooone. 3 aastat on tema kallal töötatud ja umbes 90.000 Inglis-naela ehk 135.000.000 Emk. on tema maksma läinud. Meie arhitektid on pannud temasse oma parema oskuse ja wõime, katsudes luua kokkukõla wana Daani ja ordulossi arhitektuuri ja Eesti omapärase moodsa ehituskunsti wahel. Kuidas ja kas see ülesanne neil täide wiidud, selle üle otsustab muidugi igauhe maitse ja ilutunne, — kuid kindel on, et see ehitus Eesti wabariigi esimese ajajärgu kõige monumentaalsemaks märgiks jääb.

Ruumide hindamine parlamentlise töö seisukohast sünnib muidugi teie poolt, härrad rahwasaadikud. Juhatuse arwates oleme meie aga sennistest ruumidest üle kolides samas seisukorras, nagu noor asunik, kes saunatarest wast walmis saanud elumajasse asub.

Riigikogu on omale ajaloolisel Kalewi kalmul kodu loonud, mis küll oma omapärase arhitektuurilise näo on häbelikult lossimüüride taha ära peitnud, mis aga oma awarate saalide ja kuluaaride läbi parlamentlisele tööle kõik tehnilised hõlbustused ja wõimalused kätte annab. Saalide ja seinte ilustamiseks ei ole meie rahaline seisukord lubanud midagi pea-aegu kulutada, kuid wõib kindlasti loota, et rahwas oma kõrgema wõimu asupaiga ükskord ka wälispidiselt wääriliselt ära ilustab, sellega iseennast austades.

Eesti riigi loomise heroiline ajajärk lõppes Asutawa Koguga. Kolmat aastat wälis rahu maitstes on üles kerkinud igasugused sisemised mured ja hädad, mis kiiret lahendamist nõuawad. Meie riigihooone sisemine ehitamine ja kindlustamine paistab tihti palju keerulisema ja raskema probleemina, kui seda esialgu arwata wõis. Meie asunikude kindlustamine, sotsiaalne kinnitus, haridus, ja palju palju teisi küsimusi sünnitawad õige palju muret, eriti meie kehwa riigikassa juures, kuid kindel on, et kõigist nendest sisemistest raskustest kord samuti üle saame, nagu omal ajal wälisestki saanud oleme. Ainult tarwis on, et kõikides kodanikkude kihtides kindel äratundmine maad wõ-

taks, et olgu hea wõimalb, siiski minu kodu — on see, kelle kasuks töötatakse, waewa nähakse, ohwrid kantakse.

Kui erakondlistes ja kutsehuwilistes ägedates wõitlustes see seisukoht ikkagi domineeriwaks jääb, siis wõime kindlad olla, et iga uus parlament, kes siin ruumes iga 3 aasta tagant rahwa tahtmist teostama asub, oma eelkäijast täielikum ja parem saab ja et siin ruumides ka kõik rahwa elulised nõuded ja tarwidused õiget rahuldamist ja lahendamist leiawad.

Selles soowis ja selles kindlas usus kuulutan Riigikogu VIII istungjärgu ja ühtlasi ka riigikoguhooone awatuks.

3. Terwitused. Riigiwanem K.

Päts: Lugupeetud rahwasaadikud! On laialt tuntud Poola kunstniku maal: pakasel talweööl seisab külmal lumisel kõrgustikul, mille all küla, üksik hunt. Hunt hulub. Külmas tundub tema hingeaaur. Ta hulub üksilduse tundes, nälja ja külma pigistusel. All küla: soojus, elu ja rõõm, temal ümber ainult osawõtmatu ja kalk lumelagendik. See pilt on mulle isiklikult ikka meeldinud, sest selles pildis on meie rahwa kurb saatus kajastunud. Meie oleme üksildase hundi saatust jagama pidanud, oleme nälga, külma kannatanud, hulinud üksilduse pärast. Meie hulumist ei ole keegi muu kuulnud, ainult Põhjast, Soome külmal lagendikult on neil kurbadel aegadel wastukaja kuulda olnud. Meil armastatakse rääkida „linnuwabadusest“ kui meie rahwa esimesest wabast sammust, meie rahwa wabadus on „hundiwabadus“ olnud. Lind on waba, wõib lennata, kuhu tahab, aga meie olime maa külge seotud, olime üksi jäetud ilma kaastundeta ja ilma toetuseta. Meie wõime ütelda, et sarnases raskes seisukorras ükski rahwas Euroopas pole olnud; meie oleme kõige raskema elujärgu Euroopas läbi elanud. Nii üksi, wiltsuses ja hädas ei ole ükski teine rahwas oma elu arendama hakanud.

Sel ajal, kui meil hakkasid arenema majanduslise ja sotsiaalse elu algidud, tabas meie rahwast raske saatus, — ta oli sunnitud töötama aastasadasid lootuseteta. Tal ei olnud kõrgemat klassi, haritlaste kihti, meie rahwal ei olnud isegi külawaimulikku, meile ei lubatud midagi omapärast. Siiski oleme meie suutnud oma riigi luua.

Nüüd on meie rahwale ime sündinud. Näib, nagu tahaks saatus tema pikki kannatusi tasuda. Tuletame meelde seda ajajärku, kui „hundiwabaduse“ kätte saime. Meil ei olnud mingid sotsiaalseid ega majanduslisi eeldusi, ei omawalitsuslisi asutusi, midagi ei olnud meil, et rahwuslist elu arendama hakata. Esimesed kitsapiirilised asutused, mida saime, olid wallad. See oli esimene tera, mis mulda pandi, sellest hakkasid meil idud kaswama. Esimene nendest oli rahwakool. Meie rahwakooli tegelased löid seltsid, meie wabad seltsid, nende kaudu arenesid ja kaswasid meie wabaduse idud edasi, neid ei suutnud matta ükski wägiwaldne surwe. Nende wastu wõitlemine oli nagu sõelaga wee peale rõhumine, — ikkagi tungis eluwõim ja rahwa wabadustung ja loomisiha surwe alt wälja. Rahwas oli nõnda kaugele saanud, et ta oma all pinda tundis, ta hakkas oma majanduslist ja kultuurilist elu korraldama. Sel ajal tekkiski kirjandusselts, Aleksandri kool, see oli laulupidude korraldamise aeg. Rahwas sai sellest aru, et waja on töötada, ta ei osanud küll poliitiliselt mõtelda, aga olemasolu alalhoidmise tung ajas teda taga. Wene riigi surwe rõhus puruks need noored idud, rahwa püüeid taheti algidus häwitada. Meie, wanemad inimesed, mäletame kui meie kirjandusselts suluti, kuidas meie siis noortena pisarais seisime ja kui Aleksandri koolist midagi wälja ei tulnud, töötasime oma noort jõudu oma rahwa walgustamisele pühendada. Kuid need hoobid ei rõhunud meie rahwast maha, nägime, et kõik, mis weel tehti, palju kindlamale alusele rajati.

Kui kiwi murule wisatakse, lämmatab ta rohu ära oma all, kuid serwade alt tõuseb rohi kahekordse jõuga. Nõnda ajasid ennast püsti meie uued jõud, meie rahwa eluwõitluses, meie esimesed haritlased. Nende meie esimeste walgustajate saatus oli üksildase hundi saatus, nad hulusid üksi, sest neid pidas riigiwõim mässajateks, ässitajateks; rahwas, kelle heaks nad töötasid, oli surmale mõistetud. Kuid seda walgustajate klassi ei suudetud häwitada, wõitlejate read tihenesid, neid tuli juurde, neid kaotada ei suutnud ka Wene piiramata wõim. Siin, selles lossis, asus kõige wastikum, kõige kardetawam ja kõige jõulisem Eesti wabaduse waenlane. See aga oli sunnitud

kaebama, et ei ole ühtegi wõimu, mille alla wõiks painutada Eesti haritlasi, kes igalpool ta wastu seisid.

See surwe pani meie „hundi“ alles õieti tööle, see kaswatas tema turja ja selle töö saawutusena on tekkinud see hoone, millesse tulekut meie täna pühitseme.

Eesti riigi tekkimisel olid nurgakiwiks ülemaalsed seltside koondused. Seltsid, kes korraldasid laulupidusid, näitusi, asutasiid ühisusi ja lõppude lõpuks korraldasid ka maanõukogu eeltööd. Üle terve maa oli laiali laotunud sarnane tegelaste-wõrk. Et meie täna siin oleme, selle eest oleme tänu wõlgu neile, kes meie rahwaelu kultuurilisel ja majanduslisel põllul esimesed waod on ajanud, see on meie laialine haritlaste ring, kelle püsiw töö on saanud meie riigi nurgakiwiks. Meie oleme tänu wõlgu ka oma esiwanematele, kelle hundituri ei paindunud jäädawalt orjaikke alla, oleme tänu wõlgu oma emadele, kes woki kõrwal oma lastele waimuvalgust jagada püüdsid, et need ja nende lapsed orjapõlwest pääseksid. Täna selles hoones tuletame meelde, kuidas terve rahwas saawutatud iseseiswuse küljes tuhande sidemega ripub, kuidas meie riikline iseseiswus terve rahwa elujõu ja põlwedepikkuse töö wili on. Siin saalis sellel pidupäewal koos olles peame seda siis kalliks ja anname töötuse selle kohta, et meie ei lase hädaohtu sattuda oma iseseiswust ega seda asutust, mis on tekkinud rahwa paremast tahtmisest, tema südamesoowidest. Kui selle asutuse wastu waenulikud jõud astuwad, siis tuletame meelde, et sellel paljukannatanud rahwal on hundituri ja paindumata kange kael. See rahwas ei lase enese käest oma iseseiswust mitte ära kiskuda, ning häda neile, kes seda teha tahaksid. Täna anname meie töötuse meie nooruse eest, meie tulewiku lootuse eest, seda asutust kalliks pidada ja kaitsta, sest see ei ole siin mitte wõõras asutus, siin pole wõõra wõim, waid siin teeme tööd, et meie rahwas rahus elada wõiks, siin on meie rahwa ülem kohus selles asutuses lepitada tülisid ja segadusi, siis tekkida wõiksid meie elus, sest ei ole teist kõrgemat wõimu peale selle, mis siin rahwas ise loonud. Siin töötame sotsiaalset õigust maksma panna oma riigis, ning seda ka teiste rahwaste kohta, keda saatus meie maale elama on pannud; meie

ei taha kedagi suruda, meie tahame töötada nii, et meie rahvast ja riiki austaks ja armastataks.

Sellesse ruumi astudes näeme meie ukse peal kaht ajaloolist mälestusmärki: ohakas ja wiinamari. Need on nende rahwa sümboolid, kes siin aastasadade jooksul on walitsenud; saagu see neile kõigile sümbooliks, kes rahwa tahtmisel ja rahwa nimel siia sisse tuleb ja siin kõneleb ning rahwa hea käekäigu eest wõidelda tahab. Ta pidagu meeles, et ka temast ripub meie rahwa saatuse, et ka tema teha on see, kas sellel maal ohakad wõi wiinamarjad kaswawad. See on koht, kuhu ainult see wõib tulla, kes rahwa eest puhta südamega seista wõib, kes ainult rahwa kasuks töötada tahab. Saagu need sümboolid alati iga rahwaesitaja waimusilma ees seisma ja tema tööd rahwa kasuks juhtima.

Selle soowiga lõpetan ma oma terwituse enese kui ka Wabariigi Walitsuse poolt. Ma arwan, et need töotussõnad, mida meie igaüks oma südames peaksime kandma, kunagi ei unune, et need mõõduandwad on meie rahwaesituse tööle ja walitsusele, kelle kätte rahwas on usaldanud oma riiklise faktilise jõu käsutamise. (Kestwad kiiduawaldused.)

Juhataja **J. Kukk**: Sõna on sekretäiril terwituste ettekandmiseks.

Sekretäär **A. Tupits**:

Läti Asutawa Kogu esimehe poolt (loeb):

Härra president.

Telegrammiga 30. läinud augustist saatsite lahkesti mulle kutse osa wõtta uue Eesti riigikoguhoone pidulikust awamisest 12. sept. kell 12 p. Tänan Teid südamest selle kutse eest, millega ma ennast austatud tunnen, ning kahetsen Teile teatamast, et mul wõimatu on seda ära tarwitada rutuliste riigiasjade tõttu, mis mind nimetatud kuupäewal siin kinni peawad.

Et mul järjekult rõõmu ei saa olema Teile minu soojemaid õnesoowisid ja terwitusi suusõnaliselt edasi anda, siis tarwitan neid ridu, et tõsiselt ühineda kõigi eestlastega nende tundmustes, mis nende südames on selle tähtsa sündmuse puhul: — monumentaalse ehituse sisse-

õnnistamisel, mis sümbooliseerib nii Eesti rahwa püsiwust, kui ka wääramata tahtejõudu ehitada ning kindlustada oma riiki alustel, mis wastu püsiks igale hädaohule.

Tarwitan seda juhust, et awaldada Teile, härra president, minu kõige kõrgema lugupidamise ja tundmuste kinnitust. (Kiiduawaldused.)

Poola seimi marsal Trampczynsky poolt:

Meie kahetseme väga, et meil wõimalus puudub Teile lahket kutset täita. Mina palun Teid Poola seimi nimel wastu wõtta kõige paremad soowid uue riigikoguhoone awamise puhul. (Kiiduawaldused.)

Tema Majesteedi Itaalia kuninga chargé d'affaires'ilt.

Eksellents Riigikogu esimehele.

Ma sain just praegu kutse osa wõtta uue riigikoguhoone pidulikust sisseõnnistamisest, mis on 12. septembril kell 12 päewal.

Mul on tõsiselt kahju, et ma seda kutset wastu wõtta ei saa, kuid minu loobumine oleneb force majeure'ist. Ma olin raskesti haige, mis mind maas hoidis rohkem kui kuu. Ma ei ole weel täitsa terve ja ma ei saa ka mitte ennast oma uue sekretäari läbi esitada, kes neil päewil Roomast siia peab jõudma. Senni ei ole ta mitte ilmunud.

Sellegipeale waatamata ei jäta ma juhust tarwitamata soowida Teile eksellentsile samuti ka kõigile Eesti parlamendi liikmetele, et seadusandline töö, mida Teile algate omas uues riigikoguhoones, oleks kõige wiljarikkam ja waba Eesti kodumaa heaks käekäiguks ka tulewikus kõige hiilgawam.

Wõtke wastu, härra esimees, minu kõige kõrgem lugupidamise kinnitus. Paolo Brenna. (Kiiduawaldused.)

Ungari edustaja Jungert'hi poolt.

Wõtke wastu, härra esimees, Riigikogu uue hoone awamise puhul minu südamlikumad õnesoowid. (Kiiduawaldused.)

Uue riigikoguhoone sisseõnnistamise puhul awaldan mina temale oma õnesoo-

wid ja minu paremad terwitused tulewikuks. Ajaloolised sidemed, mis ühendavad Rootsit ja Eestit juba nii kaua aega, wõimaldavad mulle lootust, et nii waimline, kui ka kultuuriline läbikäimine nende kahe maa wahel edasi areneks ja weel soojemaks muutuks. Branting, Ministrite nõukogu president. (Kiidua waldused.)

Uue parlamendi piduliku awamise puhul on Tsheho-Slowaaki konsulaadil, Tal-

linnas, au kõige soojemate ja südamlikumate õnnesoowidega esineda.

Kõige austusega

(allkiri)

Tsheho-Slowaaki wabariigi konsuli eest.

(Kiidua waldused.)

Juhataja **J. Kukk**: Lõpetan ametliku koosoleku.

Ametlik koosolek lõpeb kell 1.01 min. päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Rüügikogu esimees **J. Kukk**.

Sekretäär **A. Tupits**.

Riigikoguhuone awamiskoosoleku mitteametlik osa.

Terwitused.

Soome parlamendi esimees
K. Kallio:

Soome eduskunnal on au meie kaudu õnne soovida Eesti Riigikogule, kel täna rõõm on astuda oma enese katuse alla.

Ajalooline on see tund, sest Eesti surwealune maa, kus wõõras wõim omade püüetega aastasadasid walitses, ei wõinud weel mõne aasta eest loota käesolewa sündmuse tõeasjaks saamist.

Pikk ja pime oli Eesti rahwa teekäimine kõrbes, kuhu wõitja halastamatalt oli kihutanud teie esiisad nende haritud wiljawäljadelt.

Soome tunneb rõõmu, et ta sitke wenasrahwas on suutnud alal hoida oma rahwastunde ning neis oludes isegi luua niisuguse rahwuslise kultuuri, mille peale nüüd on wõidud rajada iseseisew Eesti wabariik.

Wõõras keel ja meel walitses selles parlamendis, kuhu Eesti waremalt wõis saata mõned esitajad. Teie rahwuslised püüded ei leidnud seal vähematki poolehoidu. Nüüd on teil teie parlament, Riigikogu, kus kõlab teie oma keel ja asuwad teie oma rahwuslised harrastused. Selle asjaolu nähtawa tõendusena, tähendamas rahwuskonna kõige kõrgemat saawutust, seisab siin silmade ees teie parlamendihoone.

Soome eduskund soovib, et need nurgakiwid, mis Eesti on seadnud oma rahwuslise arenemisele, — mille esimeseks sümboliks on oma parlament, — jääksid igawesti puutumatuiks.

Kaswagu ja arenegu iseseisew Eesti, teie unistuste paleus, teie suurte waewanagemiste ja walude palk, arenegu ta oma parlamendi kaitsel terweks ja tugewaks.

Selle rõõmuga, mida tunneb täna Eesti rahwas, nähes oma Riigikogu koda tõuswat kõrguste poole rahwa wabaduse ja riiklise elu asupaigana, selle suure rõõmuga ühineme südamest meie soomlased. (Kiidua waldused.)

Läti asutawa kogu abiesimees **Petrewicz:**

Kõrgema koja presidendi härra!

Meil on au täna Teid esimest korda näha koos olles uues parlamendihoones. Selles hoones määratakse edaspidi Eesti rahwaesituse poolt Eesti rahwa ja Eesti suweräänse wabariigi saatus.

Ei ole kaugel tagasi aeg, kui Eesti rahwa saatuse üle otsustasid teised, wõõrad wõimud. Need päewad olid Teie rahwa wiletsuse päewad. Aga see waba ja julgesüdamline waim, mis peitub iga eestlase südames, ei wõinud sellega leppida. Waatamata kõige rõhumise peale, kiskus ta ennast sellest wälja, nõudis enesele kodaniku õiguseid ja lõpuks wõitis seda kätte. Eesti rahwas kujunes wabaks ja rippumataks rahwaks ja asutas enesele waba ja rippumata wabariigi. Eesti rahwa esitajad tarwitasid senni oma rahwa saatuse juhtimisel wana, endistest wõimukandjatest mahajäetud hoonet. Aga wabanemise päewast algades, wabalt loow Eesti rahwa waim wõis wabalt saawutada ka uut, omal jõul, ise oma jaoks ja oma loomule wastawat hoonet. See uus hoone, mis nüüd kujutab Eesti rahwa suweräänset tahtmist, olgu uueks sümboliks kõikidele nendele, kes Teie wabariigi wastu waenulikud on, näidates et Eesti rahwas tahab ja suudab olla waba.

Ja kes wõiks küll selle üle rohkem rõõmu tunda, kui Teie rahwa naabrid lätlased? See rahwas, kellel minewikus oli Teie rahwaga ühine saatus, kes ise oma wabaduse ja rippumatuse on kätte wõitnud, nagu Teiegi! Näitab, et ma ei eksi, kui ütlen, et lätlasel, mõteldes oma wabaduse peale, seisis silmade ees ühtlasi eestlaste wabadus ja iseseiswus ja eestlased, mõteldes oma wabaduse peale, on ühtlasi mõtelnud ka lätlaste wabaduse peale.

Eesti ja Läti wabariikide wabadus ja rippumatus on mõeldaw ainult koos. Meie

rahwas on seda tegelikult ka teoga näidanud. Meie ei kahtle, et esimesel tarbekorral nemad seda ka tulewikus üles näitawad.

Südamest soowin Eesti rahwa esitajatele uues hoones edukalt juhtida Eesti rahwast õnnele ja päikesepaistelistele päewadele. (Kiiduawaldused.)

Poola seimiesitaja M. Kamenezky:

Olen südamest õnnelik esitada selles kõrges kogus Poola parlamenti. See ei ole mitte esimene kord, kus ma teie keskel wiibin.

Sellest on poolteist aastat möödas, kui mul au oli Eesti rahwuslisel pühal siin esitada Poola walitsust ja parlamenti. Praeguse olukorra wõrdlus sellega, mis oli kaks aastat tagasi, on üllataw. Meie wõime konstateerida, uhkusega tagasi waadates, et määratu edu on saawutatud. Meie piirid ja meie rahwuslised maa-alad on lõpulikult üles ehitatud, mõnede wäheste eranditega. Meie sisemine arenemine on määratud edusamme teinud, meie wahekorrad naabritega on enam-wähem korraldatud. Meie wõime asuda järgmise põhiküsimuse, järgmise elulise tarwiduse lahendamisele, — see on sarnase poliitilise süsteemi loomisele, mis kindlustab meie riikide wabadust ja iseseiswust ning rahu Ida-Euroopas. See süsteem on Balti liit. Balti liidu mõte, mis tärgranud waewalt kaks aastat tagasi, on saamas tõecasjaks, wõib öelda, on teostatud. Warssawi leping, mis nelja meie wälisministri poolt on alla kirjutatud, on soliidseks aluseks meie wastastikustele wahekordadele. Wõib loota, et ettenägemata raskused, mis on tekkinud Soomes selle Balti „Magna charta“ ratifitseerimisel, on ülepääsetawad ja kahtlemised kaowad. Olgu weel lubatud awaldada ka lootust, et nelja allkirja kõrwale ka wiienda Balti riigi allkiri ilmub — koht on waba, seda tuleb kasutada. Koos olles kõrges kogus meie oma rahwaste südametunnistuste esitajad, meie oleme wastutawateks käemeesteks wennalikude wahekordade eest oma maade wahel.*

Warssawi leping, see on meie ühiste jõupingutuste ja tööde tagajärg, kuid Eesti on etendanud selles erilist osa ja meie peame kõik awaldama oma lugupidamist ja austust Eesti õige ja püsiwa poliitikawaimule, kellele tänu wõlgname

lõpusaawutuse eest. Kõige halwematel silmapilkudel ei ole teie julgust kaotanud, erakorralise wisadusega olete teie tiuwustanud teisi. Teie olete omale kindlustanud ilusa lehekülje ajaloo ja täna soowides teie ilusale maale Poola parlamendi nimel rahu, õnne ja hiilgawat edenedemist, kummardan teie senniste teenete ees. Elagu Eesti parlament! Elagu Eesti! (Kiiduawaldused.)

Leedu asutawakoguesitaja dr. Jokantas:

Leedu asutawa kogu esitajad terwitawad rõõmuga riigikogumaja awamist ja soowiwad Eesti rahwaesitajatele uues kõrges kojas edurikast tööd Eesti rahwa ja riigi heaks.

Ühtlasi awaldawad soowi, et uues kodus kindel pind luuakse Balti-riikide lähennemiseks. (Kiiduawaldused.)

Juhataja J. Kukk: Sõna on Läti walitsuse esitajal härra Seskis'il.

(Läti saadik härra Seskis kõneleb Prantsuse keeles, kõnet ei tõlgita.)

Soome walitsuse esitaja Soomesaadik Erkki Reijonen:

Härra Riigikogu esimees!

Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Soome walitsuse, Soome wennasrahwa, Soome walitsuse ja selle saatkonna nimel on minul see suur au terwitada Teid ja kõige paremaid wennasrahwa soowisid awaldada tänasel riigikoguhoone awamispäewa puhul. See maja, mis nüüd ehitatud, sümboliseerib Eesti rahwa ajalugu ja neid waba Eesti ülesandeid, mis sel majal on. See maja põhjeneb Eesti muinsusel, wana Lindanisa kaljule on ta ehitatud. Üks sein selles majas on pärit Eesti wanast ajaloolisest ajast, Eesti mitewabaduse ajast, mil weel Eesti iseseiswuse ideed ei tuntud. Teised seinad on ehitatud, on tekkinud Eesti noore wabaduse, iseseiswuse ajal. See tähendab, et sellel töö, mis siin tehtud on ja weel tehakse, on sihiks Eesti praegune ja tulewane ajalooline edenemine. Nagu wõitlus Eesti wabaduse, iseseiswuse ja ripumatuse eest oli täiesti ühemeelne, nii walitsegu ka selles majas, selles toas, selles töös üksmeel, mida siin tehakse nüüd ja tulewikus; mitte ometi üksmeel selles mõttes, et kellegil eriseisukohta olla ei tohiks, waid nagu wabaduswõitluses ühemeelselt töötasid nii jalawägi, kui ratsa-

wägi, sama ka soomusrongid, ning ka tsiwiilkodanikud oma kohuseid teistega ühesmeeles täitsid, igaüks oma eriiistadega ja abinõudega, nii pingutagu igaüks oma jõudu sellel tööl selle ilusa maa heaks, mis Peipsi järwest Läänemereni ja Munamäelt Soome laheni ulatab. Ning kõik, mis selles majas Eesti kalli kodumaa heaks tehakse, see tuleb kaudselt ka teiste soomesugu rahwaste heakäekäigu kasuks ja selle toetuseks. (K i i d u a w a l d u s e d.)

Riigikohtu esimees K. Parts:

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti kohtu poolt Riigikohtuga eesotsas on mul kõrge au terwitusi ütelda Riigikogule tema uude töökotta asumisel. Kohus, kui alaline seaduste kohaldaja ja nende mõtte seletaja wastawalt seadusandmise sihtidele ja maksmapandud uue riigi põhikorrale, on kõige ligemalt huwitatud seadusandlise töö korralikust käigust, väljaantawate seadusmääruste selgusest, ajakohasusest ja järjekindlusest.

Mida kõrgemal järjel seadusandlus seisab, seda hõlpsam ja kergem on kohtutegeuus, ja ümberpöörduvalt, mida puudulikum ja lonkawam seadusandlus, ajale mitte wastaw, seda raskem on kohtutegeuus, kes ka puudulikkudest, segastest, ajast mahajäänud seadustest peab püüdma päästa kõige pealt õiglust, mis ajale wastab ja igale ühele seda ühetaoliselt, nagu õiguse mõistmise põhimõtted nõuawad, kätte mõõta.

Riik, oma mõtte poolest igawene elaw olewus, wajab alalist ümberkujundamist, uuendamist, ehitamist. Tema ehituse töö ei lõpe iial, ei tohi lõppeda, ehk olgu siis, et tema ise juba kõdunemisel ja hukkumisel on.

Häda meile, häda Tallinnale, kui temast Ülemiste wanale pakasel taliõhtul tunnistust antakse, et kõik on walmis ja siin midagi ehitada ei ole.

Iseäranis palju tihedat tööd wajab noor riik, kes wärskest oma riiklust korraldab. Kui palju ei ole siin ees wana, äraiganenud, kõlbmatat, kui palju prügi, mis üle parda tuleb heita. Kui palju ei tule ümber ehitada seda, mis enam wanal kujul ei kõlba.

Ei pruugi aga kärsituks minna tööhulga pärast, mis ees on, ega sellepärast, et nii palju, mis meie hädatarwilikuks oleme lugenud, weel tegemata on. Teised waned kultuurriigid on oma riikide ülesehitamiseks aastasadadid tarwitunud.

Ka meie peame end weel pikki aastaid riigikorra wäljaehitamise töösse rakedama ja küll jätkub tööd ka noorematele põlwele. Meil on iseäranis põhjust rõõmustada, et just siin kohal, Tallinna Toompeal, mis kogu oma olemises, oma lossiga, pika ja lühedate tornidega, tsitadeliga, kindlustatud wägewate müüridega ja kõigi teiste wägiwalla wõimu awaldawate ja ehtiwate ehitustega — rõhumise kantsiks, „Zwingburg“ oli, kust kunni wiimse ajani meie rahwast, tema wabadust ja waba arenemist ahelates hoiti, et just siin kohal kerkib teie telk ja töökoda sel kõrgel asutusel, kelle eesrinnas on ülesandlus rahwale kindlustada waba arenemist, õigust ja õiglust ja kõigi kodanikkude head käekäiku.

Nagu siin endise õudse, koleda wangitorni asemele on kerkinud kaunid, lahedad, õhukad tööruumid, nii täitku neid ruume ja siin töötajaid uus waim, wabaduse waim, töowaim, armastusewaim oma maa ja rahwa wastu, kes selle kogu jõuallikaks on ja pühitsegu neid ruume teie wäsimata wastutuse tundest kantud töö, mille sihiks on — Eesti hea käekäik, nüüd ja jäädawalt!

Juhataja J. Kukk: Sõna on Tallinna linnapeal härra Uesson'il linnade-liidu ja Tallinna linna esitajana.

Tallinna linnapea A. Uesson:

Wäga austatud Riigikogu liikmed! Eesti linnad, kelle nimel minul au on siin esineda, saadawad oma soojemad terwitused kõrgele kogule selle uue maja awamise puhul. Sadade aastate jooksul on siin wõõras wõim asunud ja siit wägiwaldselt meie rahwa üle walitsenud ja tema saatust juhtinud. Nüüd on siia uus maja kerkinud, selles asub uus wõim, Eesti rahwa esitus, kes siit ise oma saatust hakkab juhtima. Siit hakkab see uus wõim korraldama paremaid seadusi, siit wiib ta Eesti rahwa paremale tulewikule wastu. Meie loodame, et ka meie linnad paremale ja lootusrikkamale tulewikule wastu lähewad.

Eriti on mul see au ja õnn teid terwitada Tallinna linna poolt, temale on see päew eriti pühaks, sest Tallinn on eriti just selle maja läbi ühe kaunima ja tähtsama maja poolest rikkamaks saanud. Kuigi see maja wõõrastele kohe uhkelt silma ei paista, siiski on ta püstitatud tähtsale kohale, wana rahwaluule järele, Kalewi kalmule, endise lossi waremete

wahele, ümbritsetuna wanadest lossimüüridest, on see maja nagu saladuse kattega kaetud. See kõik annab tööle, mis siin majas tehakse, teatawa weel suurema tõsiduse. Tean, et see töö on meie rahwa, meie linna tulewiku pandiks.

Selleks soowin ma Tallinna linna ja linnade liidu nimel kõige paremat edu ja jõudu.

Juhataja J. Kukk: Sõna on wabariigi maakondade esitajal, Lääne maakonnawalitsuse esimehel härra Saar'el.

Lääne maakonnawalitsuse esimees **A. Saar:**

Wäga austatud Riigikogu juhatus ja rahwasaadikud! Minul on au meie maakondade walitsuse nimel terwitada teid riigikoguhuone awamise puhul. Eesti rahwas on olnud waba rahwas. Raske ülekaalu tõttu kaotas ta ajutiselt oma wabaduse; sellele järgnes pikk, raske öö, mis lõppeda ei tahtnud, kuid meie rahwa hinges pesitsew säde ei kustunud mingisugusest surwest hoolimata. Eesti rahwas sünnitas poegi, kes seda wabadusädet edasi kandsid ja kõik oma jõu tarwitasid, et iseseiswust jälle uuesti kätte saada. Kui Wenemaal wabadustuuled puhuma hakkasid, siis tarwitasid juhust meie rahwa paremad pojad, et maa walitsust oma kätte wõtta; ning 1917 a. 30. märtsil anti seadus wälja, mille põhjal loodi meie maakondade omawalitsus; waliti esiteks waldade esitajad, nende seast maakonnanõukogu liikmed, kes omakord walisid maakonnawalitsuse. Nii algas juulikuul 1917 maakondade omawalitsus oma tegewust; kuid, kahjuks, ei saanud ta kaua töötada, waid ainult süngiseni. Siis ilmusid enamlasted ja sundisid neid tööst loobuma. Algas enamlaste wägiwalla aeg kunni 1918 a. weebruarikuuni. Siis asus tema asemele Saksa okkupatsiooni wõim, kuid see ei annud omawalitsustele wõimalust töötada. Okkupatsiooni wõimu langemisega algasid Eesti omawalitsused uuesti oma tegewust, kuid see tegewus ei ole mitte kerge olnud, sest nüüd algas wõitlus meie iseseiswuse eest. See oli raske wõitlus ning pani rasked ülesanded meie maakondade ja waldade peale. Meie olime kindlas usus, et suudame oma õigust kanda, et suudame oma iseseiswust kätte saada, milleks meil täielik õigus oli. See lootus ei petnud meid; meie wõitsime sõja ja

asusime rahulikule üleshitawale tööle. Kuid pole weel kaugeltki kõik tehtud, mis waja, meil seisawad ees suured ülesanded, meil on waja teha palju tööd, meil on seadusi waja. Meie loodame, et meie rahwaesitajad selles majas saawad meile andma seadusi, mis meie maakonnawalitsuste ja riigi wahekorda korraldawad ning rahwa ja walitsuse wahel lüliks oleks.

Selles kõige paremas lootuses soowin mina Riigikogule tema uues hoones kõige paremat edu. (Kiiduawaldused.)

Juhataja J. Kukk: Sõna on wabariigi waldade esitajal Kahkwa wallawanemal härra Usmin'il.

Kahkwa wallawanem Usmin:

Terwitan Riigikogu liikmeid ja Wabariigi Walitsust wallawanemate ja maa-rahwa nimel. Soowin, et selles uues majas töötades meie erakondade waheseinad nii kõrged ei oleks kui senni, et nad üksteisest walesti aru ei saaks. Siin töötades peaks meil olema tunne, mida meie wanematewanemad on kandnud — ühistunne. Kui neli aastat tagasi sõjahüüd üle kodumaa lumiste wäljade kõlas, siis läks meie rahwas kui üks mees wastu waenlaste kuulidele. Mis neid ühendas, oli meie rahwa ühistunne. Soowin, et sarnane ühistunne walitseks meie rahwaesitajate töös, siis edeneb meie rahwa majandusline ja waimline elu. (Tormilised kiiduawaldused.)

Juhataja J. Kukk: Sõna on wabariigi alewite esitajal Kunda alewiwanemal Siiman'il.

Kunda alewiwanem Siiman:

Lugupeetud Riigikogu juhatus ja rahwasaadikud! Eestimaa alewite nimel on minul au osaks langenud õnne soowida uue riigikoguhuone awamise puhul. Oleks ilmaaegne korrata kõike seda, mis siin warem öeldud on, sellepärast ütlen ma lühidalt ainult paar sõna. Kui tabawalt tähendasid Riigikogu juhataja ja Riigiwanem ja teised eelkõnelejad, et selles hoones peab walitsema sotsiaalse õigluse põhimõte, et sellesse hoonesse wõib igaüks rahwa liige tulla oma hädasid kurtma, nii loodame, et see põhimõte seda tööd juhiks ja eriti ka alewid meeles peetaks, et nad wõiksid areneda ja saada selleks, milleks nad saama peawad.

Riigikogu esimees **J. Kukk:**

Ma tänan kõiki külalisi lahkete ja sõbraliste õnnesoovide eest ja avaldan oma erilist lugupidamist meie naaberriikide parlamentide esitajatele, kes meie riigikoguhuone awamist oma siiailmumisega on austanud.

Tänane päew on muutunud Eesti rahwale ülewamaks pidupäewaks, kus tagasi waadates läinud raskuste ja wõitluste peale uut jõudu ja waimustust on kogutud uutele ülesannetele ja uutele töödele.

Meie teame ja tunneme ühtlasi, et meie täna mitte, nagu 5 aasta eest, üksi oma saatuse hooleks ei ole jäetud, waid et meil põhjas, lõunas ja läänes lähedad sõbrad asuwad, keda ühine ajalugu ja ühised hädaohud Balti rahwaste liiduks on sidunud. Kuigi seda liitu wormilikud lepingud kõikide osaliste wahel weel ei kinnita, siiski on tema olemas sisulises koostöös, mis palju tähtsam, kui wormilikud lepingud.

Ei tohi seda liitu ka mingisugused ajutised tülid ja sekeldused, mis naabrite wahel ikkagi juhtuda wõiwad, segada ega takistada. Nendest peab üle saama ja saadakse ka kindlasti üle, kui silmas peetakse neid kõrgemaid sihte ja ülesandeid, mis Balti rahwasteliidul täita.

Heade wahelkordade loomises ja alalhoidmises wõiwad parlamendi tegelased kõige paremat ja otsekohesemat mõju oma walitsuste peale awaldada ja selles mõttes olgu eriti terwitatud meie tänane pidulik kooswiibimine.

Seistes walwel igauks oma maa eluliste huwide eest, kaitseme ühtlasi ka

ühiseid üldhuwisid, sest õnneks ei seisa Balti rahwaste elulised huwid mitte wastulus üksteisega. Selles seisabki kindlustus ja pant niihästi Balti liidule kui ka igale üksikule Balti riigile.

Igauks oma ette, kuid siiski ühises sihis — kindlustada ja hoida rahu — kerrib ja kaswab tugew rahwaste liit, mis wastu paneb igasugustele hädaohtudele ja wapustustele.

Ma tänan ka teid, austatud omawalitsuste ja seltskondliste organisatsioonide ja ajakirjanduse tegelased, kes teie tänasele pidupäewale olete ilmunud. Demokraatlikes riigis ei ole ülemaid ega alamaid jumala armust, waid rahwas ise teostab siin oma suweräänset wõimu ja täidab oma walitud organide kaudu riigi seadusandlist ja walitsuslist wõimu.

Riigikogu, kui kõrgem seadusandline ja walitsemise wõimu juhtiw asutus ei saa oma wastutuslist ülesannet otstarbekohaselt ja hästi täita, kui ta mitte elawas ühenduses ei seisa omawalitsusliste ja seltskondliste asutustega ja kui ajakirjandus ei peegelda õigesti maa hädasid ja puudusi. Teie esitajate rohke ilmumine on tunnistuseks, et see side õige elaw on, ja see teadmine annab uut hoogu rahwasaadikute tööle.

Saadikute töö Riigikogus, niisama kui teie töö omawalitsustes ja seltskondlistes organisatsioonides ja ajakirjanduses on sihitud meie kalli isamaa wälise ja sise-mise seisukorra kindlustamiseks. Kui igauks omal kohal oma ülesannet kõige suurema hoolega ja wastutustundega täidab, siis wõime rõõmuga ja julgusega hüüda: „Isamaa, mu õnn ja rõõm.“

